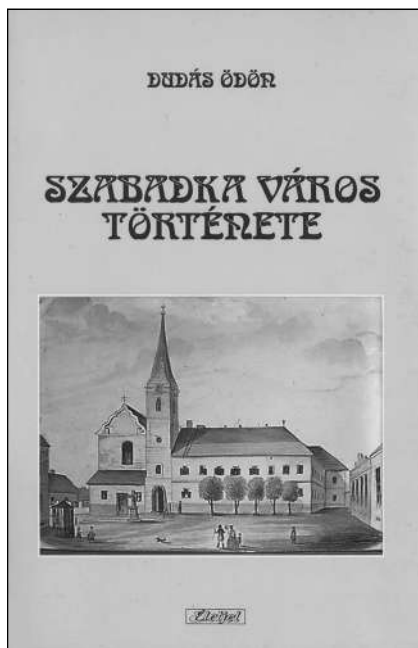

Dudás Ödön, *Szabadka város története*, predgovor napisao László Magyar, Életjel, Subotica, 1991., 93 str.

Premda čak i istraživači zavičajne povijesti smatraju da Subotica ima samo jednu monografiju, tomu baš i nije tako. Naime, osim uratka Istvána Iványija *Szabadka szabad királyi város története* (Povijest slobodnoga kraljevskoga grada Subotice), postoji još jedna, starija monografija, koja je dugo vremena postojala samo u rukopisu u Povijesnome arhivu Subotice. I ona je napisana na mađarskome jeziku i nosi naslov *Szabadka város története* (Povijest grada Subotice). Autor joj je Ödön Dudás (Muhoray) rođen u Senti 1852., a i umro je u rodnome gradu 1889. godine. Radio je kao bilježnik u više bačkih mjesta, a usto je istraživao zavičajnu povijest i izdavao časopis (tromjesečnik) *Bács-Bodrogh* (1878.) te je utemeljio monografiju Bačke županije (*Bács vármegyei monográfia*) i Povijesnu udrugu Bačke županije (Bács Vármegyei Történelmi Társulat).

Rukopis ove knjige nastao je potkraj 19. stoljeća kada je grad raspisao natječaj za pisanje monografije o povijesti Subotice. Članovi povjerenstva za izbor radova bili su gradonačelnik Ivan Mukić (kao predsjednik), vijećnici László Malachovszky i Árpád Hideg, zastupnici dr. Vince Zomborčević, Ivan Skenderović, Péter Mánich, György Guln te ravnatelj gimnazije Pál Jámbor. Jedini prispjeli rad bio je spomenuti Dudásev uradak napisan u Pačiru 28. veljače 1879. godine. Prosudbeni odbor koji su činili dr. Zomborčević kao predsjednik te Skenderović i Jámbor kao članovi, ocijenio je da prijavljeni rad kvalitativno ne odgovara postavljenim zahtjevima. Gradsko vijeće je prihvatilo ovo stajalište te

je autor pozvan preuzeti rukopis ali on to nije učinio, pa je tako uradak 1884. dospio u gradski arhiv. U Povijesni arhiv Subotice dospio je kao dio ostavine bivšega općinskoga suca i ravnatelja arhiva Ivana Rudića zajedno s drugim vrijednim dokumentima. Gradsko vijeće je 1883. pozvalo profesora gimnazije Iványija da napiše monografiju, čemu je on udovoljio 1886. (I. svezak) odnosno 1892. godine (II. svezak).

Posve zaboravljeni uradak Ödöna Dudása je nakon više od sto godina ipak ugledao svjetlo dana zahvaljujući Lászlu Magyaru, koji je napisao i predgovor ovoga 96 stranica dugačkoga teksta. Premda se djelo smatra manje vrijednim od Iványijeve monumentalne monografije, ipak donosi neke vrijedne podatke koji su Iványiju bili nepoznati. Među najveće zasluge mu se ubraja navođenje pismohrane pačirske grane Sučića (Pacséri Szucsics, Szucsich). Naime, obiteljska pismohrana je nestala, a

Ödön Dudás je jamačno tijekom boravka u Pačiru dospio u posjed ove vrijedne dokumentacije. Bački Sučići su svoj pridjevnik dobili po ovome naselju čiji su jedan dio Ivan i Josip Sučić imali u posjedu već 1801. godine, a 1810. su uz prezime preuzeli pridjevnik Pačirski (Pacséri). Sučići su imali važnu ulogu u povijesti Subotice. Luka Sučić je 1687. bio prvi zapovjednik tvrđave (kapetan), a već 1690. je u Beču dobio plemstvo, koje je 1718. proglašeno u Bačkoj županiji. I njegov sin je bio kapetan od 1714. do 1724., a od 1734. ovu dužnost obavljaju trojica Sučića: Lukin unuk Jakov je glavni kapetan, a Luka i Grgur (Jakab, Lukács, György) su potkapetani. László Magyar u svome predgovoru knjizi kaže da bi jedna od isprava iz uratka Ödöna Dudása vjerojatno razriješila dvojbe koje je Iványi imao u svezi Luke Sučića. On, naime, na 102. stranici svoje monografije piše (pozivajući se na dokumente Dvorskog ratnog vijeća) da je Luka Sučić 1690. bio šabački, a ne subotički kapetan te da je u šabačkom okrugu njegov posjed bio Salvagvardia. Držao je da se radilo o pogrešci i zamjeni Šapca za Suboticu. Naime, u ruci je imao dokument iz bečkoga Kriegsarchiva s nadnevkom 1. prosinca 1700. u kojemu kapetan traži potvrdu časti koju obnaša dvanaest godina. László Magyar kaže da je i sam imao u ruci taj dokument i došao do istoga zaključka, međutim, iz potvrde Carskog ratnog vijeća od 4. lipnja 1690. koju Dudás priopćuje, jasno je da je Luka Sučić u vrijeme protuturskoga rata bio stvarni kapetan subotičkih graničara.

Luka Sučić (Szutsics Lukács) je s bačkim kapetanom Jurom (Đurom) Vidakovićem (Vidakovics György) branio Bačku od Turaka, ali se povremeno bo-

rio protiv njih i u Srijemskoj županiji, a gdjekad je sa subotičkim drugom provodljivao sve do okolice Beograda i Temišvara. Sučići su vjerno služeći dvoru, napose zbog pada Beograda (1690.) izgubili svoje posjede i imetak. Njegovi vojnici (dobrim dijelom Dalmatini kao i sam Sučić) su se nemilosrdno obračunavali s Osmanlijama koji bi zimi provaljivali u Sentu, Bečej i Srijem. Subotički graničari su se do razvojačenja 1741. nalazili pod Segedinskom vojnom upravom. Godine 1713. je opet jedan Sučić, Ilija, bio glavni kapetan. Mađarski izvori tada ne govore o subotičkim Hrvatima i Srbima, dakle o nacionalnostima, nego o njihovim zavičajima, pa razlikuju Dalmatine i Race (Raška, latinski Rascia, mađarski Rácország, odatle naziv Raci). Kasnije će razlikovati katoličke Race (Dalmatine) od pravoslavnih Raca, a pojavio se i naziv katolički Srbi. Poslije 1848. se umjesto etničkoga-zavičajnoga naziva Dalmatin za pripadnike ove zajednice udomaćio naziv Bunjevac koji je bio njihov nadimak (zbog bunja u kojima su stanovali, a možda i zbog rijeke Bune iz kojih krajeva je dio njih potjecao). Tako su i Sučići postali Bunjevci, premda su se u 18. stoljeću nazivali isključivo Dalmatinima.

Kapetana subotičke potiske krajine Jakoba Sučića isprava Carskoga vojnoga vijeća od 16. lipnja 1731. potvrđuje na toj funkciji u koju ga je proizveo tada već pokojni segedinski vojni zapovjednik podmaršal, grof Herberstein. U ispravi se napominje da su njegovi predci sudjelovali u slamanju mađarske pobune (Rákóczijev ustanak), kao i u protuturskim ratovima. Podkapetani su i dalje bili njegovi rođaci Đuro i Luka Sučić.

Ivan Sučić je bio gradski kapetan i izaslanik Svete Marije (Szent Mária) 1778. zajedno s bilježnikom Antunom Parčetićem. Oni su otputovali u Požun (sjedište ugarskog sabora) i Beč (prijestolnicu) kako bi branili interese trgovišta koje je 22. siječnja 1779. dobilo status slobodnoga kraljevskoga grada nazvanoga Mária Terézia. Ivan Sučić je vijest o dobivanju ovoga naslova požurio odnijeti doma gdje je dočekan s velikom radošću. Sučiću se u veljači pridružio Martin Mamužić kao *tribunus plebis*, pa su se zajedno vratili u Beč gdje ih je čekao Parčetić. Dne 28. travnja preuzeo je od kraljice bogato ukrašenu diplomu te su dvoru platili obećanih pet tisuća zlatnika i 7. svibnja krenuli natrag. Na povratku su dobili kraljičine zlatne križeve ukrašene draguljima kao odličje za zasluge. Sučić je uz to od grada dobio 60 lanaca zemlje. Po povratku u grad najprije je održana misa u kapeli sv. Roka, odakle je narod pošao u franjevačku crkvu gdje je održan govor na „dalmatinskom i mađarskom jeziku“. Toga svečanoga dana su uzvanici objeđivali kod opata Ranića, a pučanstvu je gradsko vijeće podijelilo deset akova vina. Kod svečane instalacije je ugarskoga kraljevskoga komorskoga savjetnika Andriju Vlašića (Wlasics András) ispred Subotice dočekaio vijećnik Ivan Sučić, predvođeci dvjesto konjanika uz koje se natisnulo i mnoštvo naroda. Ivan Sučić je bio gradski nuncij na državnom saboru 1791. godine kada je konačno ozakonjena diploma Marije Terezije o statusu slobodnoga kraljevskoga grada.

Glavni subotički kapetan Jakob Sučić je po Dudásu bio glavni zaštitnik franjevačkih redovnika te je 14. veljače 1734. dao svečanu izjavu: „ovdje potpisani, Božjom milošću potaknut, jedino

za slavu Božju i za moju dušu i dušu moje žene Jelene (Ilone) ustanovljujem dobrotvornu zakladu za franjevačku crkvu, koja obvezuje i moje potomke.“ Iz isprave proizlazi da je na svoj trošak dao pozlatiti sporedni oltar Blažene Djevice Marije i veće srebrne pokaznice (monstrance), da je ponovno dao izliti stara zvona (najveće i najmanje koji većinom potječu od dijelova vojnih topova) te da je snosio troškove za ukrašavanje velikoga oltara i drugih dijelova svete crkve. Kao svjedok se uz Jakova Sučića potpisao i potkapetan Luka Sučić. Ispravom od 13. ožujka 1735. su subotičke vojne i civilne vlasti na molbu predstojnika ugarskoga Franjevačkoga reda Józsefa Bedea izjavile da su dali milodar subotičkim franjevcima i da pomažu crkvi u opremanju na pr. zvona, orgulja, itd., te da i svoje potomke obvezuju na sličnu pomoć i odanost vjeri i Crkvi. Potpisnici su bili Jakob, Đuro i Luka Sučić, Ilija Bukvić, Stipan Vojnić, Joso Guganović, Jakob Mačković, Ivan Vuković, Krišto Rudić, Tomo Vojnić, Antun Budinčević, Matija Baćin, Vitus Baić i syndicus Antun Antunović.

Osobito valja izdvojiti primjer Jelene (Ilone) Sučić kojoj su u veljači 1748. umrla trojica sinova (te godine se čini da je bila povećana smrtnost), a ona je tada za troškove pogreba, ali i za prilog Crkvi darovala ukupno 1.769 forinta. Dudás navodi da su troškovi pokopa iznosili 717 Ft. i da u ispravi stoji kako će se tako svečani pogreb teško ponoviti u Subotici („vix aliquando posthac Szent-Mária videndorum“). Darivateljica je priložila 600 Ft za oltar koji je dala postaviti u crkvi u čast Blažene Djevice Marije.

Gradski kapetan i potkapetani Đuro, Jakob (1744. je pokopan uz vojne počasti i ispraćen od mnoštva naro-

da) i Luka (zadnji vojni kapetan, umro je 15. siječnja 1747.) Sučić pokopani su u franjevačkoj crkvi koja je tada bila župna crkva.

Naposljetku spomenimo i kako je Dudás kao suvremenik vjerno opisao karakteristike stanovnika grada: „Dalmatini iz našega grada potječu iz staroga Dubrovnika (városunk dalmatái a régi Raguzából származnak)“. Pozivajući se na slavista Šafarika piše kako se u „Dalmaciji i okolici“ mogu razlikovati tri jezika: a) *dalmatinski* („poslal sam, rekao sam, azaz poszlalszam = küldtem, rekál szám = mondtam“); b) *dubrovački* („poslo sam, reko sam“) i c) neretvanski („poslá sam, reká sam“). Kaže da se poredbom tih govora s govorom subotičkih Dalmatina („a szabadkai dalmaták szájjárása“) može zaključiti kako ovdašnji stanovnici potječu iz dubrovačkoga područja („a raguziai tartományokból származott“). Za potvrdu svojega gledišta kao povijesnu činjenicu navodi kako je đakovački biskup Pavao Matija Sučić (Szuciscs Pál Mátyás) 15. lipnja 1831. sastavio rodoslovlje svoje obitelji iz kojega se jasno može razlučiti „da su Sučići došli k nama iz Dubrovačke Republike“. Njegov predak kapetan Luka Sučić bio je „prvi kapetan dalmatinske vojske koja je zaposjela Suboticu i iz toga razloga je za vjerovati da je njihov najveći dio došao iz toga područja“. U nastavku elaboracije piše kako je opće mišljenje da su pred Turcima bježeći došljaci „u naše krajeve“ stigli iz sela smještenih između rijeka Une i Bune. Tvrdi da su Vojnići također došli iz Dalmacije, premda postoji naselje Vojnić u Hrvatskoj vojnoj krajini, ali on drži da subotički Vojnići ipak ne potječu iz Hrvatske.

Zanimljivo je da razlikuje Dalmatine i Bunjevce koje navodi pod navodnim znacima („bunyeváco“). Kaže da su Bunjevci jedna specifična grana južnih Slavena, koja u jezičnom pogledu pokazuje najbližu srodnost sa Srbima i Dalmatinima. Najvažnija jezična razlika ima korijen u korištenju samoglasnika „e“ i „i“. Kaže da se riječ „lijep“ na dalmatinskom „koji je čini se najstariji i najvjerodostojniji slavenski izričaj“ izgovara „*liepo* (liépo)“. „Srbini umjesto toga kaže lepo“, a Bunjevac (ovaj puta bez navodnika) pak *lipo* („lipó-nak mondja“). Dalmatin dijete zove „diete“, Srbin „dete“ (déte), a Bunjevac „dite“. Spominje još i sijeno (sieno, seno i sino), riječi (rieči, reči i riči) te ističe da je razlika uočljiva po tome što u riječima u kojima u dalmatinskom postoje dva samoglasnika Srbi i Bunjevci izostavljaju jedan („Srbi prvi, a Bunjevci drugi“), pa tako izgovaraju samo jedan. Dakako, njemu nisu poznate refleksije jata, ali je interesantno to razlikovanje unutar zajednice koja se smatra jedinstvenom. Jamačno je po njemu dubrovačko područje i govor (ijekavski izgovor) dalmatinski, a Bunjevce pak razlikuje od njih zbog ikavice. Zato tvrdi da ih je lako razlučiti jedne od drugih. Interesantno je napomenuti kako je autor osobno primijetio (dakle 1870-ih godina) kako je „među njima jasno uočljiv međusobni prijezir prema drugima, ako ne drukčije, onda prema podrugljivom smiješku dok razgovaraju s nekim tko drukčije od njih izgovara riječi“.

Ladislav Heka